

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Юридичний факультет

Кафедра кримінального права і процесу

Наталія Карпінська

Вадим Грачук

**ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА
ПРАВООХОРОНЦІВ**

Навчально-методичні рекомендації

Луцьк – 2022

УДК 351.74-057.36:159.9(072)

К 26

*Рекомендовано до друку методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 6 від 23 лютого 2022 року)*

Рецензенти:

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціогуманітарних технологій Луцького національного технічного університету

Кравчук Володимир Миколайович, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки

Н. В. Карпінська, В. С. Грачук

Психологічна підготовка правоохоронців: метод. рек. до спецкурсу / уклад. Н. В. Карпінська, В. С. Грачук. – Луцьк: Волинськ. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. – 34 с.

Методичні рекомендації до спецкурсу «Психологічна підготовка правоохоронців» рекомендовані для студентів спеціальності «Правоохоронна діяльність» кваліфікаційного рівня «Бакалавр». Розглядаються основні теоретичні та практичні проблеми психологічної підготовки правоохоронців. Рекомендації структурують загальний зміст курсу, тематичне планування змістовних модулів, завдання для самостійної роботи, систему оцінювання, а також, перелік навчально-методичної літератури.

УДК 351.74-057.36:159.9(072)

© Н.В. Карпінська, В. С. Грачук, 2022

©Волинський національний університет

імені Лесі Українки, 2022

ЗМІСТ

ОПИС НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ	
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	
СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ.....	
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ	
ЗАВДАННЯ,КЕЙСИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	
ОЦІНЮВАННЯ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	
ДЖЕРЕЛА, РЕКОМЕНДОВАНІ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ.....	

ОПИС НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	26 – Правоохоронна діяльність 262 – Право Освітньо-професійна програма – Правоохоронна діяльність Освітній рівень – бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 90/3		Рік навчання – 1
		Семестр – 1
		Лекції – 10 год.
		Практичні – 26 год.
		Самостійна робота – 48 год.
ІНДЗ: немає		Консультації – 6 год.
	Форма контролю: залік	

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Психологічна підготовка правоохоронців – нормативна дисципліна покликана сформуванню у студентів достатню теоретичну базу психологічних знань та на її основі практичних психологічних умінь і навичок необхідних для ефективного виконання професійних обов'язків у правоохоронній сфері. Даний курс охоплює вивчення поняття та структури особистості, структури психіки (властивості, стани, процеси), природи стресу, конфлікту, психологічних особливостей професійної комунікації та взаємодії правоохоронців як у колективі так і з різними категоріями громадян, психології насильства, психології злочинної групи, натовпу, психологічних особливостей соціалізації неповнолітніх та спілкування з дітьми, які постраждали від жорстокого поводження та /або насильства, тощо.

Особливістю даного курсу є те, що практичні заняття проходять у формі тренінгових сесій, які включатимуть виконання симуляційних вправ (робота в малих групах), рольових ігор, розгляд практичних кейсів зі спеціальності.

Програма навчальної дисципліни «Психологічна підготовка правоохоронців» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність».

Пререквізити (попередні курси, на яких базується вивчення дисципліни) – дисципліна “Психологічна підготовка правоохоронців” викладається у першому семестрі першого року навчання, таким чином опановується студентами одночасно із дисципліною “Етичні основи правоохоронної діяльності”.

Постреквізити (дисципліни, для вивчення яких потрібні знання, уміння і навички, що здобуваються після закінчення вивчення даної дисципліни) – вивчення на другому та третьому курсах відповідно до освітньо-професійної програми підготовки правоохоронця таких дисциплін як “Запобігання та протидія домашньому насильству”, “Ювенальна юстиція та відновне

правосуддя”, “Кримінологія” базується у тому числі на дисципліні “Психологічна підготовка правоохоронців”.

Метою вивчення дисципліни “Психологічна підготовка правоохоронців” є формування у студентів теоретичних знань, практичних умінь і навичок необхідних для формування професійно-психологічного досвіду використання спеціальних знань для виконання службових завдань та самовдосконалення особистості.

Завдання дисципліни “Психологічна підготовка правоохоронців”, які вирішуються в процесі її викладання, полягають у тому, щоб допомогти студентам:

- ✓ зрозуміти власний особистісний потенціал, щоб могли його ефективно використовувати у професійної діяльності правоохоронця;
- ✓ зрозуміти сутність і механізм виникнення конфлікту;
- ✓ ознайомитися з різними підходами до врегулювання конфліктів (спорів);
- ✓ знати основні стрес-фактори професійної діяльності правоохоронця та володіти техніками подолання стресу;
- ✓ ознайомитися з методиками та практиками запобігання та вирішення конфлікти у середовищі внутрішньо переміщених осіб;
- ✓ знати особливості психології людей під час війни;
- ✓ опанувати базові навички психологічної допомоги під час війни;
- ✓ сформувати здатність керувати своїми емоціями, розуміти емоції інших, приймати рішення відкрито та із залученням максимальної кількості зацікавлених осіб;
- ✓ опанувати комунікативні навички, необхідні для спілкування з різними категоріями громадян, у тому числі з дітьми, особами постраждалими від насильства, особами, які вчинили насильство;
- ✓ опанувати навички крос-культурної комунікації, гендерної недискримінації;
- ✓ ознайомитися з методиками та практиками спілкування з дітьми, які постраждали від жорстокого поводження та /або насильства.

У результаті опанування дисципліни психологічна підготовка правоохоронців студент повинен володіти такими загальними (ЗК) як: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК 1); усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем(ЗК 6); здатність до адаптації та дії в новій ситуації (ЗК 7); здатність працювати в команді(ЗК 9) та спеціальними (СК) компетентностями – здатність вживати заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми (СК 22); здатність застосовувати різні методики та практики роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, та дітьми, які потерпіли внаслідок протиправних діянь (СК 23) відповідно до Стандарту вищої освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/08/081-pravo-magistr.pdf>

Очікуваними програмними результатами навчання є:

- ✓ розуміти принципи і мати навички етичної поведінки, соціально відповідальної та свідомої діяльності у сфері правоохоронної діяльності;
- ✓ адаптуватися і ефективно діяти за звичних умов правоохоронної діяльності та за умов ускладнення оперативної обстановки;
- ✓ працювати автономно та в команді виконуючи посадові обов'язки та під час розв'язання складних спеціалізованих задач правоохоронної діяльності;
- ✓ мати практичні навички застосування різноманітних ювенальних практик.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів та тем дисципліни	Усього	Лекцій	Практ	Самост. робота	Конс.	Методи та технології викладання	Форма контролю / бали
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ							
Тема 1. Поняття та структура особистості. Психічні стани, процеси та властивості	6	2		2		Лекція/Moodle, Zoom	РЗ/К/ 5
				2		Лекція Moodle Zoom	РЗ/К/5
Тема 2. Поняття стресу. Стрес-фактори у професійній діяльності правоохоронців.	10		4	4		Лекція Moodle Zoom	ТР /10
Тема 3. Психологія людей під час війни	4		2	2	2	Лекція Moodle Zoom	ДС /5, або сертифікат про проходження курсу на платформі Прометеус “Психологія людей під час війни: як жити і працювати в нових реаліях” /5.
Тема 4. Основи психологічної допомоги в умовах війни	6		4	2		Лекція Moodle Zoom	РМГ/10, або сертифікат про проходж

							ення курсу на платформі Промете-ус “Базова психологічна допомога в умовах війни” /5.
Разом за змістовим модулем I.	26	2	10	12	2	Лекція Moodle Zoom	35
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. КОНФЛІКТОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАВООХОРОНЦЯ							
Тема 5. Конфлікт. Стилi поведінки у конфлікті. Ескалація конфлікту. Інтервенція у конфлікт.	5		2	4		Лекція Moodle Zoom	ДС/5 РЗ/К/5
Тема 6. Позиції, інтереси та потреби сторін у конфлікті. Цінності особистості.	6		2	4	1	Лекція Moodle Zoom	РЗ/К/5
Тема 7. Запобігання та вирішення конфліктів у середовищі внутрішньо переміщених осіб.	8	2	2	4		Лекція Moodle Zoom	ТР/10
Разом за змістовим модулем II.	19	2	6	10	1	Лекція Moodle Zoom	25

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРАВООХОРОНЦЯ								
Тема 8. Психологічні особливості роботи правоохоронця (автономно та в команді) під час виконання посадових обов'язків	4	2					Лекція Moodle Zoom	-
Тема 9. Особливості професійного спілкування правоохоронця. Захист від маніпулятивного впливу	4		2	2			Лекція Moodle Zoom	РМГ/ 10
Тема 10. Техніки ефективної комунікації.	12		2	8			Лекція Moodle Zoom	ТР/10
Тема 11. Крос-культурна комунікація правоохоронця.	14	2	4	4	2		Лекція Moodle Zoom	ДС/5 РЗ/К/5
Тема 12. Гендер. Гендерна недискримінація.				4			Лекція Moodle Zoom	
Разом за змістовим модулем III.	32	4	8	18	2		Лекція Moodle Zoom	30
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАВООХОРОНЦЯ								
Тема 13. Психологічні особливості малої групи, злочинної групи, секти як злочинного угруповання.	6	2					Лекція Moodle Zoom	-
Тема 14. Види насильства. Особливості домашнього насильства. Насильство щодо дітей. Психологічні методики та практики спілкування з дітьми, які	7		2	6	1		Лекція Moodle Zoom	ДС /5, РЗ/К/5

постраждали від жорстокого поводження та /або насильства.							
Разом за змістовим модулем IV.	13	2	2	8	1		10
Усього годин/балів	90	10	26	48	6		100

¹*Moodle, Zoot – може застосовуватися як одна з форм навчання або симбіоз у формі он-лайн лекцій для студентів з індивідуальним планом навчання або заочної форми навчання, а також для студентів, які мають пропуски з поважних причин та/або під час карантинних обмежень, відповідно до Положення про електронний курс навчальної дисципліни у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.*

²*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, РМГ – робота в малих групах*

³*Тема 3. “Психологія людей в умовах війни” та Тема 4. “Основи психологічної допомоги в умовах війни” можуть бути зараховані, як результати навчання отримані в неформальній освіті, за умови прослухання студентом курсів та пред’явлення відповідного сертифікату на навчальній платформі Прометеус.*

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ

Тема 1. Поняття та структура особистості. Психічні стани, процеси та властивості

Індивід, індивідуальність, особа, особистість. Характеристика структури особистості.

Психічні процеси: когнітивні, вольові, афективна сфера. Емоції та почуття. Роль емоційного інтелекту у професійній діяльності правоохоронця.

Психічні стани: настрій, стрес, дистрес, фрустрація, афект, постравматичний стресовий розлад, бойовий стрес.

Психічні властивості: характер, темперамент, здібності.

Тема 2. Поняття Стресу. Стрес-фактори у професійній діяльності правоохоронців

Поняття стресу. Фази розвитку стресу. Вплив стресу на симпатичну та парасимпатичну нервову систему.

Типові стрес-фактори у діяльності правоохоронців (Т. Айзенберг): міжорганізаційні фактори; внутрішньо організаційна практика; практика кримінального провадження; суспільні відносини; сама поліцейська діяльність.

Джерела стресу: рольовий конфлікт, нудьга, позмінна робота, практика просування на посаді, ситуація ризику, судові рішення.

Класифікація стрес-факторів: зовнішні; організаційні; фактори, що стосуються службових обов'язків; особистісні.

Тема 3. Психологія людей під час війни

Шокова травма. Діагностика шокової травми. Перша самодопомога підтримки себе в умовах війни. Комплекс вцілілого (я роблю недостатньо). Внутрішньовидова агресія, порушення кордонів. Комунікація під час війни. Інформаційна війна.

Тема 4. Основи психологічної допомоги в умовах війни

Шкала емоційного дистресу. Ознаки емоційного стану «червоної зони». Як допомогти людині у шоківому стані. Протокол ЯАЛОМ. Техніки заземлення. Техніка емоційної стабілізації «Дихання квадратом». Техніка емоційної стабілізації «Безпечна постать». Техніка для роботи з почуттям провини. Техніка для відновлення почуття контролю. Прогресивна м'язова релаксація. Що не можна робити в якості психологічної підтримки та стабілізації. Техніка Pomodoro. Техніка «Квадрат Декарта».

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

КОНФЛІКТОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАВООХОРОНЦЯ

Тема 5. Конфлікт. Стили поведінки у конфлікті. Ескалація конфлікту. Інтервенція у конфлікті.

Поняття конфлікту. Формула конфлікту. Конфліктогени. Характеристика основних стилів поведінки у конфлікті: уникання, суперництво, компроміс, співробітництво. Сходи ескалації конфлікту за Глазго.

Характеристика способів інтервенції у конфлікті: з позиції сили, влади, інтересів. Діалог як спосіб інтервенції у конфлікті. Фасилітація та переговори. Стратегії роботи з конфліктом: попередження конфлікту, замороження конфлікту; урегулювання конфлікту, розв'язання конфлікту сфокусоване на причинах конфлікту та формує процеси побудови нових тісних стосунків між конфліктними сторонами; трансформація конфлікту.

Тема 6. Позиції, інтереси та потреби сторін у конфлікті. Цінності особистості.

Тема 7. Запобігання та вирішення конфліктів у середовищі внутрішньо переміщених осіб.

Поняття приводів, фактів, суджень у конфлікті в середовищі внутрішньо переміщених осіб. Правила взаємодії у громадах в умовах війни.

Визначення потреб внутрішньо-переміщених осіб: фізичних(матеріальних), емоційних, раціональних.

Рекомендації для керівників /координаторів гуманітарних штабів, груп допомоги в громадах, інших самоорганізованих групах щодо міжособистісних конфліктів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III.

ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРАВООХОРОНЦЯ

Тема 8. Психологічні особливості роботи правоохоронця. Професіоналізм. Професійна деформація

Характеристика автономної роботи та роботи в команді під час виконання посадових обов'язків. Поняття групи та команди. Основні риси роботи в команді: спільна робота, продумане позиціонування кожного учасника, комунікація, автономія, синергія.

Наявність негативних аспектів праці поліцейських. Аналіз негативних чинників професійної діяльності працівників поліції як особливого виду праці. Перелік складних психологічних умов поліцейської діяльності. Істотні несприятливі умови поліцейської праці.

Професіоналізм у правоохоронній діяльності.

Професійна деформація людини як особистості. Основні показники професійної деформації працівників поліції Зміни професійно важливих та особистісних якостей працівника поліції. Компоненти синдрому професійного вигорання.

Тема 9. Особливості професійного спілкування правоохоронця. Захист від маніпулятивного впливу

Поняття «спілкування», «професійне спілкування». Значення спілкування в професійній діяльності правоохоронця. Структура

спілкування. Психологічні закономірності формування першого враження про людину. Соціально-психологічні механізми взаєморозуміння. Вербальні та невербальні засоби професійного спілкування. Комунікативні бар'єри у професійному спілкуванні правоохоронця, їх подолання. Інтерактивні параметри професійного спілкування. Проблема міжособистісних стосунків у професійному спілкуванні. Специфіка спілкування та взаємодії правоохоронця з різними верствами громадян (в залежності від віку, статі, професійно-культурного рівня, юридичного та соціального статусу тощо).

Тема 10. Техніки ефективної комунікації

Вербальна та невербальна комунікація. Жести, міміка, позиція тіла. Характеристика основних технік ефективної комунікації: робота з емоціями сторін у конфлікті (зниження градусу емоційної напруги, віддзеркалення, нейтралізація та заміна конфліктогенів, забезпечення рівності сторін; активне слухання (резюмування, переформулювання, перефразування, визначення тем); техніка задавання запитань (відкриті та закриті запитання, прості та складні (множинні) запитання, уточнювальні та доповнювальні запитання, альтернативні та сугестивні питання, гіпотетичні (циркулярні) запитання, зустрічні запитання, риторичні запитання, навідні питання); генерування варіантів вирішення конфлікту (BATNA та VATNA).

Тема 11. Крос-культурна комунікація правоохоронця

Поняття крос-культурної комунікації. Міжкультурні бар'єри. Управління кроскультурною комунікацією. Особливості професійного спілкування з представниками західноєвропейських країн. Спільні риси й розбіжності української й американської культури, їх врахування у процесі співпраці. Специфіка спілкування з носіями ісламської культурної традиції. Стратегії й прийоми ефективної крос-культурної комунікації. Сприйняття часу і простору в різних культурах. Конотації кольоропозначень. Національно-культурні стереотипи й упередження та шляхи їх подолання. Етичні норми у спілкуванні з іноземними партнерами. Типи неетичної поведінки.

Тема 12. Гендерна компетентність працівників поліції

Поняття гендеру та статі, їх взаємозв'язок. Поняття про гендерні ролі, стереотипи та гендерну соціалізацію. Формування гендерної ідентичності. Законодавство України з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Передумови, наслідки та протидія дискримінації за ознакою статі. Сексуальні домагання як різновид сексуального насильства.

Врахування гендерних підходів в діяльності з питань запобігання шкоди цивільному населенню в умовах бойових дій.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАВООХОРОНЦЯ

Тема 13. Психологічні особливості малої групи, злочинної групи, секти як злочинного угруповання

Психологія організованої злочинності. Психологія злочинних груп. Організовані злочинні групи. Теоретичний аналіз проблеми сектантства. Психологічні особливості сучасного релігійного життя. Визначення поняття релігійного сектантства. Психологічні особливості особистості схильної до релігійної аддикції. Група ризику й причини приєднання до культів. Вплив культу на психіку адепта.

Тема 14. Види насильства. Особливості домашнього насильства

Види домашнього насильства та їх класифікація (фізичне; психологічне; економічне; сексуальне).

Суб'єкти та жертви насильства в сім'ї (дружина чи чоловік; неповнолітні діти; престарілі батьки чи родичі; немічні родичі чи інваліди; усиновителі (трохи рідше усиновлені діти).

Чотири типи жорстокого поводження щодо дітей: фізичне насильство; нехтування; сексуальне насильство; психологічне жорстоке поводження.

Насильство щодо дітей. Психологічні методики та практики спілкування з дітьми, які постраждали від жорстокого поводження та /або насильства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

ЗАВДАННЯ 1.

ЗАВДАННЯ НА ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕРЕСІВ :

- прочитайте стенограму конфлікту;
- виділіть три групи інтересів для однієї і другої сторони спору. Впишіть результат в таблицю нижче;
- будьте готові представити результат своєї роботи.

Інтереси в спорі за грушу. **Лаврін.**

Ресурсні	Процедурні	Психологічні

Інтереси в спорі за грушу. **Лаврін.**

Ресурсні	Процедурні	Психологічні

ЗАВДАННЯ 2.

ОПРАЦЮВАТИ СТЕНОГРАМУ СПОРУ ЗА ГРУШУ В КАЙДАШЕВІЙ СІМ'І

Минула зима. Знов настало літо. Золоте літо несло за собою нелад між Кайдашенками. Той нелад знову почався за грушу. Як громада ділила між братами двір старого Кайдаша, до Карпової половини одійшла груша. Тин пройшов на аршин поза грушею. Та груша була Лаврінова. Ще хлопцем Лаврін прищепив своїми руками щепу на старому пні. Груша погналася вгору, як верба. Батько подарував Лаврінові ту грушу на багату кутю тоді, як Лаврін чхнув за вечерею. В сім'ї всі звали ту грушу Лавріноюю. За це знали всі на кутку. Груша росла широко й високо і довго не родила. Сам Лаврін натякав Карпові не раз і не два, що в Карпів двір одійшла його груша. Але доки груша не родила, доти й лиха не було. На біду того літа груша вродила, та ще й дуже рясно. Груші були здорові, як кулаки, та солодкі, як мед. Таких

груш не було в цілому селі. Груш уродило так рясно, що гілля ажгнулось додолу. Лаврінові діти довідались, що та груша не дядькова. Хоч стоїть у дядьковому городі, а батькова. Стара бабуся їм докладно за все розказала й намовила їх полізти через тин та нарвать груш. Діти тільки того й ждали. Хлопці полізли на грушу та й давай трусить, а дівчата збирали в пазухи. Коли тут з хати вискочила тітка Мотря.

— А нащо це ви рвете наші груші! — крикнула Мотря на небожів та небог.

— Еге! Це не ваші груші. Бабуся сказали, що це груша батькова, а не дядькова, — говорили діти та все збирали груші.

— Ось я вам дам груші! Зараз повикидайте мені груші з пазах, бо я нарву кропиви, та позадираю вам спіднички, та дам таких груш, що ви не потрапите, кудюю втікати. Мотря кинулась до кропиви. Діти підняли гвалт і кинулись на тин, як котенята. На їх крик вибігла з хати Мелашка.

— А навіщо оце ти, Мотре, б'єш моїх дітей? — спитала в Мотрі Мелашка.

— За те, щоб не крали моїх груш, — обізвалась з-за тину Мотря.

— А хіба ж це твої груші? Це наша груша; хіба ж ти не знаєш, чи що? — говорила Мелашка.

— Ще що вигайдай! На нашому городі та виросла ваша груша! Це, мабуть, свекрушище тобі наговорила на вербі груші, а на осиці кислиці, — говорила Мотря.

З хати вийшов Лаврін і почав вступатися за дітей. Він кричав до Мотрі, що то груша його, що про те знає все село, що його діти мають право рвати груші, коли схотять. Кайдашиха вискочила й собі з хати й вже лаяла Мотрю на всю пельку.

— Ідіть, діти, та рвіть груші сміливо! Це ваша груша, — говорила до дітей Кайдашиха.

— Нехай тільки влізуть у мій город вдруге, то я їм ломакою ноги поперебиваю! — кричала Мотря. А груші висіли, як горнята, та жовті, як віск! Лаврінові діти дали б їм гарту, хоч би вони зовсім були чужі, а тут бабуся й мамуся кажуть, що можна й треба рвать. Діти знов полізли

крадькома на грушу. Мотря вискочила з дубцем і побила дітям спину; На Лавріновому дворі піднявся гвалт. Через тин лаялись вже не жінки, а чоловіки. Лаврін доказував, що то груша його, бо він її прищепив, бо йому подарував батько, а Карпо доказував, що груша його, бо росте в його городі.

— Коли вже на те пішло, то я маю право на половину груш, бо груша моя. Про мене, йди позивай мене в волость, — говорив Лаврін.

— Ба не дам і половини, бо груша росте на моїй землі. Мало чого там батько не говорив колись, — говорив Карпо. А діти все лазили в дядьків огород, а Мотря все частувала їх різкою. Брати мусили йти в волость. У волості присудили, щоб Карпо давав щороку половину груш Лаврінові або щоб одгородив до Лаврінового двору грушу з землею на два аршини та й продав Лаврінові ту землю навіки.

— Авжеж! Так оце продам два аршини землі! — кричав Карпо.

— Я й Лаврінових грошей не хочу і землі не дам. Про мене, нехай приймає собі грушу на свій двір, — говорив Карпо.

— Але ж, чоловіче, груші не можна прийняти, — говорив у волості голова, — а рубати доброго дерева гріх. Давай щороку половину груш Лаврінові, та й ідіть собі з богом.

Лаврін і Карпо вийшли з волості і нібито помирилися. Карпо пристав на те, щоб давати половину груш Лаврінові. Прийшли вони додому. Карпова жінка заспівала іншої.

— За що їм давати половину? Чи то можна? Це вони схотять, щоб ми давали їм половину картоплі та буряків. Це все свекруха наговорює в волості.

Мотря знов ганяла Лаврінових дітей з свого города ломакою, доки груші зовсім не обірвали то Мотрині, то Лаврінові діти.

Минула зима, знов настало літо. Капосна груша, неначе на злість, ще більше розрослась і вшир і вгору, знов уродила і стояла рясна, як облита. Груш уродило мішків зо три, коли не більше. Груші були здорові і дорого коштували на ярмарку. Тут уже пахло карбованцями, а це для селян, було не жарти. Знов почалась така сама комедія. Ще груші не достояли, а Лаврінові

діти кинулись на їх, як бджоли на мед. Мотря вибігла з коцюбою, побила дітей, ще й груші пооднімала. Мелашка розлютувалась за своїх дітей, як вовчиця, кинулась до Мотрі й трохи не здерла із неї очіпка. Карпо і Лаврін пішли до священника. Священик раяв їм зробити так само, як передніше раяли в волості.

— Ти, Карпе, заплати Лаврінові одчпного три карбованці, і нехай груша буде навіки твоя. Ти, Лавріне, пристаєш на те? — спитав священник

— Чи то можна пристати на те, — сказав Лаврін.

— Я щороку продам груш за три карбованці, а то щоб я взяв три карбованці раз, та й годі. От нехай мені Карпо одріже на два аршини землі з грушею та й одгородить. От на це я пристану.

— Авжеж! В мене й так огороду обмаль, ще й одріж йому на два аршини. Я на це не пристану, — сказав Карпо.

— Про мене, Лавріне, бери грушу та пересади в свій город.

— То діліться щороку грушами пополовині, — сказав священник.

— Коли ж, батюшко, Лаврінові діти лазять у город, вибачайте, як свині, й толочать огородину, а стара мати ще й намовляють їх, — сказав Карпо.

— Бо твоя жінка таки гадюка, вибачайте в цім слові, батюшко. Твою жінку тільки посадить в клітку та показувати за гроші, як звірюку, на ярмарках. Вона кривдила, батюшко, й нашу матір, вибила їй око, й моїх дітей так і лупить ломакою по чому влучить, — жалівся Лаврін.

— Ну, то як же воно буде? — спитав священник. — Нехай так буде, батюшко, як ви скажете.

Так, як ви присудите, так воно вже нехай і буде! — сказали брати.

— То я ж кажу, щоб Карпо заплатив тобі три або чотири карбованці, та й нехай буде груша його, то й сварки більше не буде між вами, — знов сказав священник.

— Зроду на це не згоджусь! — сказав Лаврін.

— Там батюшко, груші, вибачайте, коли ласка, як ваші кулаки. Я щороку продам груш два або й три мішки за три або й за чотири карбованці.

— Ну, то ти, Карпе, одріж йому землю з грушею.

— Хіба я таки сказився чи з глузду з'їхав, щоб одрізувать землю, — сказав Карпо.

— То йдіть собі та, про мене, вдавiться тими грушами разом з своїми жінками, — сказав священик, пішов у кімнату та й зачинив двері. Карпо і Лаврін постояли й пішли додому та все лаялись.

Лаврін кричав, що візьме сокиру та й зрубає грушу. Вони застали на дворі коло груші колотнечу: Мотря лупила коцюбою Лаврінових дітей, Мелашка з бабою одгризались од Мотрі і неначе гавкали через тин. Люди з кутка почали збігаться. Прибігли й баба Палажка Солов'їха, а за нею баба Параска Гришиха. — Ой господи! Якби хто взяв Лаврінову хату та одіпхнув її, сказала премудра баба Палажка, геть-геть на гору або й за гору, а Карпову хату одсунув ген-ген за ставок, аж у діброву, то вони б помирились.

— Навчай, навчай! Яка премудра! не втерпіла баба Параска. Подивись, лишень, на себе! Коли б твого чоловіка хто посунув за діброву, а твою дочку аж за Рось, а тебе аж у саме пекло, то, може б, і між вами був мир.

— Діло з грушею скінчилось несподівано. Груша всохла, і дві сім'ї помирились. В обох садибах настала мирнота й тиша.

ЗАВДАННЯ 3.

ВИЗНАЧИТИ СТИЛЬ ПОВЕДІНКИ

Вислів	Стиль поведінки
Спершу міркуєм, тоді робим	
І вовки ситі, і вівці цілі	
Око за око, зуб за зуб	
Краще тихо, аби без лиха	
Моя хата з краю, нічого не знаю	

ЗАВДАННЯ 4.

ВИЗНАЧИТИ СТИЛІ ПОВЕДІНКИ.

Розгляньте запропоновані кейси. Визначіть стилі поведінки у конфлікті дійових осіб по кожному кейсу.

Кейс 1. Подружжя Андрій та Надія намагаються відстояти свої інтереси щодо перегляду телепередач. У 18:00 починається телепрограма «Стосується кожного», яку із захопленням чекає Надія. У цей же час на іншому телеканалі транслюють телепрограму про рибальство, яку хоче подивитися Андрій. Під час розмови подружжя вирішує, що будуть дивитися телепрограми по черзі: один день – Надія, інший день – Андрій.

Кейс 2. Визначте структуру конфлікту та спосіб поведінки в конфлікті. Юрисконсульт підприємства в терміновому порядку готує позовну заяву до суду. У цей час до нього звертається керівник юридичного відділу з проханням підготувати терміново договір оренди. Юрисконсульт пояснює, що не може зараз почати розробляти договір, оскільки зосереджений на позовній заяві. Керівник наполягає, погрожує звільнити з роботи. Юрисконсульт відповідає, що й сам може звільнитися; піднімається з робочого місця і, виходячи з кабінету, гучно грюкає дверима.

Кейс 3. Визначте структуру конфлікту та спосіб поведінки в конфлікті. Володимир придбав у супермаркеті телевізор, вартість якого 35 000 грн. Через декілька тижнів телевізор перестав працювати. Володимир звернувся до супермаркету з вимогою повернути йому гроші за неякісний товар. Представник супермаркету прийняв у Володимира телевізор та пообіцяв, що найближчим часом йому будуть повернуті гроші. Протягом трьох тижнів ніхто із супермаркету не телефонував і гроші Володимир не повертав. Відтак Володимир звернувся до суду, а також на різних сайтах та в соціальних мережах залишив негативні відгуки про супермаркет. Натомість після отримання позовної заяви представник супермаркету зателефонував Володимирі і сказав, що магазин готовий повернути гроші в сумі 35 000 грн., а також надати знижку 5% на придбання будь-якого іншого телевізора, якщо

він (Володимир) відмовиться від своїх вимог у суді та видалить усі негативні відгуки в мережі Інтернет.

ЗАВДАННЯ 5.

ПЕРЕФРАЗУВАННЯ. УНИКНЕННЯ КОНФЛІКТОГЕНІВ.

Розгляньте наступні ситуації та спробуйте застосувати техніку перефразування, з якою ознайомилися на лекції (див. презентацію).

Пам'ятайте, що необхідно уникнути вжитих конфліктогенів, знизити градус емоцій, водночас продемонструвати, що Вам зрозумілі почуття та емоції конфліктуючою Сторони (Сторін)..

Зразок:

Сторона: «Він (чоловік) дістав мене своїми витівками, глухий, як об стінку, він зовсім із глузду з'їхав».

Перефразування: «Чи правильно я почув, що Вам здається, що ваш чоловік не враховує вашу думку?»

Ситуація А.

Сторона: «Тільки через мій труп я погоджусь на його ультиматум!»

Перефразування

Ситуація Б.

Сторона « Він мені постійно бреше і обкрадає мою фірму»

Перефразування

Ситуація В.

Сторона – «Вона тупа, дурна, безтолкова, нехай довідку принесе з психлікарні»

Перефразування

Ситуація Г.

Сторона 1. (Петро Володимирович) «Нема про що говорити, я не бачу ніякої проблеми».

Сторона 2. (Юрій Юрійович) «А, нема про що говорити?!?! Бачите, чуєте, так може мислити лише ідіот!».

Сторона 1. (Петро Володимирович «Ну ось... така безтолковщина, недалеко людина в нашій організації, як бачите, от і маємо тепер проблеми та судову тяганину з постачальниками».

Сторона 2. (Юрій Юрійович) «Аха-ха, не смішіть мене, яка організація недолуга, то й такі і працівники в ній».

Перекладання

Увага! Переклад до цього прикладу можна здійснити по чергово до кожної із сторін, або спільно до обох.

ЗАВДАННЯ 6.

ВИЗНАЧЕННЯ ПСИХІЧНОГО СТАНУ.

Кейс 1. Під час проведення обшуку (кримінальне провадження щодо розкрадання майна підозрюваним С) слідчий помітив дивну поведінку обшукуваного С. (почервоніння на шкірі, заїкання, тощо) під час наближення пошукових дій до книжкової шафи у кімнаті. Коли слідчий почав знімати книжки з полиць, то С. ходив по кімнаті, розмахував руками, мовлення було незв'язним. Коли із однієї книги випала пачка банкнот, С. дуже почервонів на обличчі, втратив свідомість і впав на диван.

Дайте відповідь на запитання:

1. В якому стані перебував С?

Кейс 2. Молодий батько гуляв з грудною дитиною у візочку у парку. Троє хлопців, що були на підпитку попросили у нього закурити. Одержавши відмову почали йому погрожувати, і його дитині, а один штовхнув візочок, який покотився по стежці парку. Більше молодий чоловік нічого не пам'ятав, отямився від того, що його будить дружина, і марно намагається з'ясувати – де дитина. Поліція, яка прибула згодом, доставила візочок з нешкодженою дитиною та затримала батька. Як з'ясувалося, один із молодиків дав показання, що батько дитини, після того як штовхнули візочок, взяв із землі камінь, наздогнав двох кривдників і почав бити їх по голові каменем : одному наніс один удар – убив на смерть, інший отримав тяж удар – вижив, але став

інвалідом. Третій, який і став свідком, успів заховатися за дерево, і спостерігав із подивом, як батько спокійно після цього всього пішов у напрямку дому, не згадавши про візочок.

Дайте відповідь на запитання:

1. *Який психічний стан виник у батька.*
2. *Охарактеризуйте психічний стан батька, виділіть його основні ознаки, на які вказують матеріали справи.*
3. *Чи передбачає такий стан звільнення або пом'якшення кримінальної відповідальності?*

ЗАВДАННЯ 7.

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕМПЕРАМЕНТУ.

Боря, Саша, Коля і Діма – учні 4 класу. Всі вони відрізняються відсутністю дисциплінованості. Вони розмовляють на уроках, порушують правила поведінки, не виконують вимоги чергового вчителя. Хлопчики відрізняються один від одного за своїм темпераментом.

Боря – типовий непосида. На уроці ні хвилини не сидить спокійно. Постійно змінює позу, крутить що-небудь в руках, тягне руку, розмовляє з сусідом. Виняток становлять уроки математики, на яких він зосереджений, діловий і наполегливий. Розмовляє дуже швидко, «ковтає слова». Швидка хода з підстрибом. Легко захоплюється якоюсь справою (і хорошим і поганим), але швидко байдужіє. На зауваження вчителів не реагує. Славиться серед товаришів людиною, якій «немає перешкод».

Саша виділяється серед однокласників своєю імпульсивністю. Захопившись розповіддю вчителя, приходиться в стан крайнього збудження і перериває розповідь різними вигуками і питаннями. На будь-яке питання вчителя піднімає руку, не подумавши, і тому часто відповідає невпопад. У досаді і роздратуванні легко втрачає самовладання, вступає в бійку. Бували випадки,

коли він влаштував бійку на уроці. На перервах він ніколи не сидить на місці, бігає по коридорі або бореться з ким-небудь. Вимоги вчителів ігнорує.

Коля сидить в класі зазвичай спокійно, рідко відповідаючи на питання балакучого сусіда по парті. На уроці часто займається сторонніми справами. На зауваження вчителя не реагує. По ньому важко зрозуміти, що він думає або почуває в даний момент. Здається, його важко розсердити або розсмішити; але коли він розсердиться, абсолютно втрачає контроль: були випадки, коли він ображав товаришів і вчителя. На перерві спокійний, але може, як би ненароком підставити підніжку товаришеві, хлопці побоюються його. Зауваження вчителя ігнорує.

Діма – болісно чутливий, вразливий хлопчик. Коли його пересадили на інше місце, Діма образився і довго розмірковував, чому так зробили, і на всіх уроках сидів засмучений і пригнічений. На уроці часто займається стороннім справою. Заважає товаришеві, здатний на каверзне вчинок: може вщипнути сусіда, коли той відповідає з місця. Якщо вчителі роблять йому зауваження, то червоніє і довго виправдовується. На перерві примикає до забіякам, і хоча сам в бійці участі не бере, підбиває інших. При появі чергового вчителя відразу ж тікає. Якщо вчителі роблять йому зауваження, то червоніє і довго виправдовується. На перерві примикає до забіякам, і хоча сам в бійці участі не бере, підбиває інших. При появі чергового вчителя відразу ж тікає.

Дайте відповідь на запитання:

- 1. За наведеними вище характеристиками визначте, який тип темпераменту у кожного хлопчика.*
- 2. Визначте, які з перерахованих прийомів можна рекомендувати по відношенню до кожного з них і чому?*
 - А. викликати батьків, написати зауваження в щоденник.*
 - Б. Роз'яснити правила поведінки в школі.*
 - В. Дати відповідальне доручення в класі (призначити старостою, організатором якої-небудь справи, наприклад, спортивного конкурсу, виступу, підготовки до свята та ін.).*
 - Г. Провести індивідуальну бесіду.*
 - Д. Обрати тактику представлення поведінки у смішному, комічному вигляді.*

- Е. Обрати тактику заохочення за хороші вчинки.*
Ж. Посприятити зближенню із товаришами однокласниками.
З. Власна пропозиція.

ЗАВДАННЯ 8.

У Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» у Розділі IV «Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у соціально-економічній сфері» врегульовано гендерні аспекти надання рівних прав і можливостей на ринку праці. У ст. 17 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок» зазначено, що «роботодавцям забороняється в оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати різні вимоги, даючи перевагу одній із статей, вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про їхнє особисте життя, плани щодо народження дітей». Натомість ми маємо ситуацію, коли у багатьох оголошеннях щодо прийому на роботу стать респондентів вказана (що називають сексизмом – дискримінацією за ознакою статі). Причому окрім статі, часто вказується бажаний вік аплікантки чи апліканта (така форма дискримінації за віком називається ейджизмом та очікування щодо зовнішності (ця форми дискримінації називається лукізмом).

Приклад оголошення (взятий з онлайн ресурсу вакансій): *«Серйозна фірма потребує секретаря. Зарплата – \$1500 на місяць, вік – від 18 до 25 років. Обов'язки: ведення бази клієнтів, приготування чаю-кави, супровід керівника на зустрічах та ділових переговорах. Вимоги: приємна зовнішність та фігура».*

Завдання 1. Знайдіть у пресі (як друкованій, так і онлайн, на вебсайтах робочих вакансій) кілька оголошень з подібними випадками, аби переконатися у поширеності такої практики сфотографуйте, скопіюйте для представлення на практичному занятті.

Дайте відповідь на запитання:

- 1. Як Ви вважаєте, чому роботодавці вдаються до порушення Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок»?*
- 2. На Ваш погляд, яким чином можливо покращити існуючу ситуацію із дискримінаційними робочими оголошеннями? Сформулюйте власне бачення, позицію для представлення на практичному занятті.*

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий контроль з дисципліни передбачений у виді семестрового заліку.

Семестровий залік – це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу з певної дисципліни на підставі результатів виконання ним усіх видів запланованої навчальної роботи протягом семестру: аудиторної роботи під час лекційних, практичних (семінарських, індивідуальних), лабораторних занять (тощо), самостійної роботи при виконанні ІНДЗ, модульних контрольних робіт. Залік виставляється за умови, якщо студент виконав усі види навчальної роботи, які визначені програмою (силабусом) навчальної дисципліни, та отримав не менше ніж 60 балів (Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf)

Відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки (https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf) оцінювання практичних занять, у тому числі самостійної роботи, розроблено таким чином, що дає можливість студенту у підсумку отримати максимальну кількість балів (від 0 до 100) за поточний контроль.

За умови, отримання за поточний контроль 60 балів і вище, даний бал зараховується як оцінка за залік із дисципліни.

Студент, який набрав 59 балів і нижче, має право перездати (підвищити бал) теми дисципліни та, таким чином, ліквідувати академічну заборгованість викладачеві або при комісії.

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90-100	Відмінно
82-89	Дуже добре
75-81	Добре
67-74	Задовільно
60-66	Достатньо
1-59	Незадовільно

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна література

1. Розов В. І. Основи психології для правоохоронців. Навчальний посібник. К. : КНТ, 2020. 306 с. URL: <https://jurkniga.ua/osnovi-psikhologii-dlya-pravookhorontsiv-navchalniy-posibnik>
2. Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 жовтня 2020 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2020. 267 с. URL: https://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/Zbirnyk_tez_DNDI_konferencii_30.10.2020.pdf
3. Карпінська Н. В., Чупринський Б. О. Формування конфліктологічної компетентності та здатності застосовувати медіацію у майбутніх правоохоронців та юристів. AREA NAUKI. Lublin. 2021. С. 58-68
4. Карпінська Н. В. Особливості підготовки правоохоронців та юристів закладами вищої освіти в контексті забезпечення прав і свобод людини. Проблеми забезпечення прав і свобод людини : зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.- практ. конф. (Луцьк, 10 груд. 2021 р.) / уклад. Л. М. Джурак. – Луцьк : Вежа-Друк, 2021. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Об'єм даних 3,43 Мб. С. 89-91. URL: https://www.law.vnu.edu.ua/_files/ugd/65dd18_81fc43e72930464a8178fb509ee07e96.pdf?index=true
5. Чупринський Б. О. Формування комунікативної компетентності у майбутніх правоохоронців. Проблеми забезпечення прав і свобод людини : зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.- практ. конф. (Луцьк, 10 груд. 2021 р.) / уклад. Л. М. Джурак. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). Об'єм даних 3,43 Мб. С. 237-239. URL: https://www.law.vnu.edu.ua/_files/ugd/65dd18_81fc43e72930464a8178fb509ee07e96.pdf?index=true

Додаткова література

6. Давидова Ольга. Посттравматичне зростання особистості Правоохоронця.
URL:
https://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/Zbirnyk_tez_DNDI_konferencii_30.10.2020.pdf
7. Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів: зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 жовтня 2021 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2021. 336 с. URL:
https://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/Zbirnuk_tez_2021_10_28.pdf
8. Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів: матеріали круглого столу (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 10 лютого 2017 року). – Кривий Ріг, 2017. – 259 с. URL:
<http://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/1906/document.pdf>

Інтернет-ресурси

9. Відеолекція “Діти і розлучення” URL : <http://afmu.org.ua/pro-koflikty/>
10. Відеоматеріал “Що таке домашнє насильство”
https://www.youtube.com/watch?v=QQnsKxZn_V4
11. Відеотренінг “Протидія торгівлі людьми” URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=QQVvgBemy4A>
12. Інститут миру і порозуміння. URL: <https://www.facebook.com/NGO.IPCG/>
13. Платформа відкритих онлайн-курсів Prometheus (укр. Прометеус). Курс “Психологія людей під час війни: як жити і працювати в нових реаліях” URL:
<https://prometheus.org.ua/prometheus-plus/war-psychology/>
14. Платформа відкритих онлайн-курсів Prometheus (укр. Прометеус). Курс “Базова психологічна допомога в умовах війни”. URL:
https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+BPA101+2022_T2/about

Навчально-методичне видання

Автори:

Наталія Володимирівна Карпінська

Вадим Сергійович Грачук

**ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА
ПРАВООХОРОНЦІВ**

Видання друкується в авторській редакції